

Л. А. Весельська,
аспірант кафедри національної безпеки,
Національна академія державного управління при Президентові України

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ З РІЗНИМИ МОДЕЛЯМИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті узагальнено міжнародний досвід державного регулювання соціальної безпеки, визначено позитивні сторони соціальної політики у сфері забезпечення стабільності і гармонійного розвитку країн із різними моделями соціального розвитку, запропоновано практичне застосування в Україні досвіду згаданих країн.

The summarizing international experience of state regulation of social security, depending the positive aspects of social policy in the sphere providing of stable and coordinated development of countries with different social models are considered in the article. The practical application of the experience of these countries in Ukraine is analyzed.

Ключові слова: державне регулювання, міжнародний досвід, стратегія національної безпеки, соціальна безпека, соціальна політика.

Key words: state regulation, international experience, the strategy of national security, social security, social policy.

ВСТУП

Загальні світові тенденції інтеграції країн та формування єдиного соціального простору зумовлюють орієнтацію багатьох країн світу на використання міжнародних норм та стандартів, які встановлюють економічні та соціальні права людини. Міжнародна організація праці (МОП) прийняла блок нормативних актів та рекомендацій з соціального забезпечення, які стосуються соціальних норм загального характеру, окремих видів соціального забезпечення та впливають на процес соціальної стабілізації. Вони встановлюють напрями здійснення соціальної політики у державах через програми здоров'я та програми охорони довкілля, освітні програми, програми соціального захисту та ін. Основою забезпечення стабільного соціального становища країн є прийнята МОП в 1952 р. Конвенція № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення, які зорієнтовані на соціальні права людини і охоплюють медичну допомогу, допомогу по хворобі, по старості, допомогу у випадку трудового каліцтва або професійного захворювання, допомогу по вагітності та пологах, допомогу по інвалідності та ін. [8, с. 29].

Вдосконалення механізму впливу держави на соціальні процеси в Україні потребує поглибленого вивчення і аналізу практики міжнародного досвіду державного регулювання соціальної безпеки, використання позитивного досвіду здійснення соціальної політики у різних країнах тощо.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета статті — систематизувати міжнародний досвід державного регулювання соціальної безпеки у країнах з різними моделями соціального розвитку держави, визначити напрями його застосування в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Іноземний досвід регулювання соціальних відносин слугує для України певним теоретичним і практичним підґрунтям у розв'язанні соціальних проблем як всередині країни, так і зовні. Зокрема, вивченню цієї теми присвятили свої наукові доробки такі вітчизняні дослідники, як: Лібанова Е., Іванкевич В., Бевз В., Гошовська В., Ситник Г., Ситник П., Горбулін В., Швець В., Снігова О., Білорус О., Лук'яненко Д., Аалтонен Е. та інші. До переліку іноземних фахівців, що досліджували тему вирішення соціальних проблем державними методами, входять: Антюшина Н., Белозеров В., Гриценко Е., Зайцева Л., Киселев І., Пирогов Г., Машезерська Л., Лисовський Ю., Некіпелов Д., Нестеренко А., Дегтяр Л. та інші.

Питання забезпечення прав людини є головним напрямом міжнародних регіональних об'єднань. Одним з пріоритетних завдань діяльності регіональної організації європейських держав — Ради Європи (РЕ) — є наближення до єдиного стандарту соціальної практики в державах Європи. З метою забезпечення соціальної стабільності в країнах-членах Ради Європи були розроблені базові Європейські стандарти з основних соціальних та трудових прав робітників. Вони викладені у Європейській соціальній хартії, яка була прийнята в 1961 р. та переглянута у травні 1996 р. Хартія є еталоном рівня соціальних та трудових прав робітників, якому повинні відповідати національні системи соціальних та трудових прав робітників держав-учасниць РЕ. Вона охоплює широке коло соціальних аспектів і містить стандартний перелік прав людини, головними з яких є: право на працю та забезпечення зайнятості, безпечні умови праці, право на захист здоров'я, соціальну безпеку, соціальну

та медичну допомогу, користування послугами соціального забезпечення, на безпечні умови життєдіяльності та ін.

Міжнародні соціальні норми є орієнтирами державної соціальної політики для країн, які намагаються інтегрувати у прогресивну світову спільноту. Але впливають вони на внутрішню соціальну політику держави за умов, коли країна надала міжнародним соціальним нормам чинності через національне законодавство. Отже, сучасна соціальна політика держави визначається:

- ратифікацією міжнародних конвенцій та хартій, які встановлюють в країні базові соціальні обов'язки держави щодо здійснення соціальних заходів;

- Конституцією, яка проголошує права громадян та обов'язки держави щодо забезпечення та підтримки певних умов життєдіяльності своїх громадян, сприяння досягненню рівних можливостей у всіх регіонах країни;

- чинним національним законодавством, яке є зведенням соціальних цілей держави і визначає шляхи їх досягнення.

Соціальна політика у різних країнах значною мірою відрізняється залежно від рівня економічного розвитку, соціально-економічної кон'юнктури та національних традицій країни. Світова практика визначає три найбільш розповсюджені моделі соціального розвитку держави — ліберальну, консервативну та соціально-демократичну [11, с. 4—8].

Держава із ліберальною моделлю соціального розвитку має на меті, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян і гарантований мінімальний рівень цивілізованого існування, знімаючи з себе при цьому відповідальність за якісний розвиток громадянина та за його соціальну перспективу [11, с. 59]. Фінансування значної частини соціальних витрат відбувається за рахунок держави. Ліберальна модель соціального розвитку реалізується в США, Великобританії, Канаді, Австралії, Японії тощо.

Основними напрямками соціальної політики Сполучених Штатів Америки є запобігання соціального вибуху та встановлення в суспільстві соціальної справедливості, які втілюються в боротьбі держави з бідністю і здійснюється через надання соціальної допомоги громадянам, які не мають коштів на задоволення своїх основних (первинних) потреб [16].

Соціальна допомога в США націлена на посилення соціальної захищеності громадян держави і здійснюється на базі державної системи соціального забезпечення. Соціальне забезпечення США є децентралізованим і реалізується через соціальні федеральні, штатні та місцеві програми.

Державна система соціального забезпечення складається з системи соціального страхування та системи державної допомоги. Система соціального страхування США передбачає фінансування соціальних програм, націлених на відшкодування втрати заробітної плати у зв'язку з виходом на пенсію, з непрацездатністю або з безробіттям. Програми соціального страхування складаються з програми соціального забезпечення та програми страхування по безробіттю. Програма соціального забезпечення націлена на відшкодування втрати заробітної плати у зв'язку з виходом на пенсію та непрацездатністю. Вона фінансується за рахунок податку на

заробітну плату, розмір якого складає 7,5%. Податок стягується з перших 48 тис. дол. доходу робітників. Повний розмір допомоги робітник отримує лише тоді, коли виходить на пенсію у 65 років, а у випадку його смерті її отримують утриманці робітника. Відповідно до програми страхування по безробіттю на отримання допомоги має право застрахований робітник, що втратив роботу. Фінансування виплат допомоги по безробіттю відбувається за рахунок стягування податку у розмірі 3,5%, який сплачує працедавець з перших 7 тис. дол. заробітку. Розмір допомоги складає приблизно 50% від заробітку робітника [8, с. 72].

Система соціального страхування діє на двох рівнях — державному та на рівні штатів. Федеральний уряд здійснює загальне керівництво програмами соціального страхування, а питання адресності допомоги, її розміру та строків отримання вирішує штат. Крім федеральних програм страхування на рівні штатів також функціонують програми страхування на випадок виробничого травматизму та професійних захворювань.

Метою дії системи державної допомоги є забезпечення соціально незахищеним верствам населення гарантованого доходу, що відповідає "межі малозабезпеченості". На рівні штатів розмір гарантованого доходу може бути збільшеним за рахунок бюджетних коштів штатів. Система державної допомоги складається з 4 видів програм:

- додаткової програми соціального забезпечення, яка встановлює єдиний загальнонаціональний мінімальний рівень доходу для престарілих та непрацездатних;

- програми допомоги неповним сім'ям з дітьми;

- програми продовольчих талонів, метою якої є забезпечення населення з низьким рівнем доходу допомогою у вигляді продуктів;

- програми медичної допомоги, яка передбачає фінансову допомогу особам, що беруть участь у першій та другій програмах.

Встановлення соціальної справедливості, яка в США пов'язується з вирівнюванням можливостей різних верств населення, базується на вирівнюванні рівнів соціально-економічного розвитку штатів. У системі державного регулювання соціально-економічним розвитком регіонів США можна виділити три рівні: загальнодержавний, відомчий, регіональний. На загальнодержавному рівні здійснюється формування національної політики регіонального соціально-економічного розвитку держави, програм регіонального розвитку, відбувається його координація та прийняття законодавчих актів, що забезпечують єдність дій різних рівнів влади у країні при різних формах управління соціально-економічним розвитком штатів та держави взагалі. На відомчому рівні здійснюється розподіл федеральних коштів, що були виділені на проведення програм соціально-економічного розвитку регіонів. На регіональному рівні втілюються у життя напрями соціально-економічного розвитку [16].

Характерними рисами соціальної політики Великобританії є жорстка перевірка потреб у соціальній допомозі, обмеженість соціальних трансфертів, спрямованість на згладжування соціальної нерівності при одночасному стимулюванні трудової активності населення, посилення децентралізації управління соціально-

економічним розвитком держави, перенесення акцентів соціальної політики на регіональний рівень, забезпечення та підтримка мінімальних умов життєдіяльності населення як граничної межі цивілізованого існування.

Пріоритетом соціальної політики Великобританії є гарантування своїм громадянам мінімального рівня цивілізованого існування [15]. Засобом забезпечення гідного рівня життєдіяльності населення є метод прямого перерозподілу доходів (для Великобританії характерним є високий, більш 40%, рівень перерозподілу ВВП через бюджетну систему держави). Мета соціальної політики досягається на базі системи соціального забезпечення через надання соціальної допомоги найбільш малозабезпеченим прошаркам населення.

Соціальна допомога населенню надається на основі системи соціальних трансфертів, яка включає:

- пенсії за віком, за непрацездатністю, спадкоємцю;
- систему пільг (пільги при цілковитій непрацездатності, для спадкоємців та ін.);
- виплати за хворобу, узаконені лікарняні та декретні;
- компенсації тимчасової та постійної непрацездатності, у разі виробничої травми;
- виплати безробітним;
- допомога багатосімейним та ін.

Фінансову базу системи надання соціальних послуг створюють національні страхові внески, які складають близько 5,9% [12, с. 59].

Загальне управління у вирішенні соціальних проблем у Великобританії здійснює Департамент соціального захисту, який досліджує процес соціального розвитку, оцінює його тенденції, вдосконалює заходи щодо вирішення соціальних проблем, керує наданням грошової допомоги через центральні, регіональні та міські бюро. Управління вирішенням конкретних соціальних проблем здійснюється відповідними департаментами (Департаментом охорони здоров'я, Департаментом з питань зайнятості, Департаментом винагород соціального захисту тощо), які знаходяться у підпорядкуванні Департаменту соціального захисту. Держава лише здійснює контроль за діяльністю місцевих органів влади і має право на коригування їх діяльності за допомогою фінансових важелів.

Таким чином, державна система соціального забезпечення країни, що базується на принципах ліберальної моделі соціального розвитку, забезпечує високий рівень обліку соціальних потреб населення у кожному регіоні країни, повну та оперативну їх реалізацію, захищає громадян від негативних соціальних ризиків та сприяє у вирішенні найгостріших соціальних проблем, тим самим позитивно впливаючи на підтримку соціальної стабільності у державі. Втім, для неї характерні й певні недоліки, а саме:

- створення великого апарату управління, який потребує витрат значної долі фінансування соціальних програм;
- можливість використання коштів за нецільовим напрямком;
- регіональні відмінності в реалізації програм соціальної допомоги, що формуються під впливом різних фінансових можливостей штатів;

— послаблення стимулу до праці, бо є можливість отримувати допомогу за декількома соціальними програмами;

— посилення соціальної роз'єднаності між населенням, що працює, і тим, що отримує соціальну допомогу.

Центристський підхід до надання соціальних послуг населенню і орієнтація держави на боротьбу з найбільш гострими соціальними негараздами складають основу консервативної моделі соціального розвитку держави. В ній велика роль приділяється сім'ї як базовій соціальній одиниці. Фінансування соціальних витрат відбувається за рахунок страхових внесків, формування яких значною мірою покладається на підприємців. На основі консервативної моделі здійснюють свою соціальну політику Франція, Німеччина, Австрія, Бельгія, Італія та ін.

Французька соціальна політика спрямована на задоволення потреб громадян у гідних умовах життєдіяльності, зростання рівня зайнятості населення, гарантування загальної соціально-економічної стабільності у державі, забезпечення рівних можливостей громадян у реалізації своїх громадянських прав, зменшення диференціації у доходах між багатими та бідними [14]. Доля витрат держави на реалізацію її положень складає 24% [12, с. 31].

Завдання соціальної політики Франції вирішуються за допомогою системи соціального регулювання, яка складається з систем соціального забезпечення та соціального страхування. Державна система соціального забезпечення передбачає дію соціальних програм, спрямованих на відшкодування втрати заробітної плати, пов'язаної з виходом на пенсію та непрацездатністю. Ці програми фінансуються за рахунок податку на заробітну плату, який сплачується робітниками. Система соціального страхування передбачає також відшкодування втрат заробітної плати у зв'язку з виходом на пенсію, непрацездатністю та безробіттям, але це відбувається завдяки дії соціальних програм, фінансування яких здійснюється через фонди соціального страхування. Основне навантаження за формування фондів соціального страхування покладено на підприємців [12, с. 30].

У здійсненні соціальної політики у Франції працює принцип децентралізації управління соціально-економічним розвитком держави. Виділяють три рівні управління: державний, регіональний та місцевий. На місцеві органи влади покладається управління соціальним забезпеченням і охороною здоров'я, житлове будівництво, початкове та професійне навчання, охорона навколишнього середовища та ін. Фінансування діяльності місцевих органів влади здійснюється за рахунок муніципальних бюджетів, які формуються доходами від муніципальної власності, податкових надходжень, державних дотацій та кредитів. Фінансування регіонального рівня соціально-економічного розвитку територій планується з урахуванням інтересів та потреб департаментів та комун, які дають погодження на реалізацію плану регіонального соціально-економічного розвитку. На загальнодержавному рівні лише здійснюється контроль за дотриманням місцевими органами влади чинного соціального законодавства. Забезпечення певної однорідності регіонів держави за рівнем їх соціально-економічного розвитку є одним із завдань державної

політики у Франції. Це досягається шляхом надання державних дотацій, серед яких основною є загальна дотація функціонування. Вона складається з трьох частин:

- базової (40%), яка залежить від кількості населення регіону;
- урівнювальної (37,5%), яка залежить від рівня фінансового благополуччя території;
- компенсаційної (22,5%), що залежить від специфічних характеристик регіону та його ресурсних можливостей [8, с. 42].

Поліпшення демографічної ситуації у країні, зниження абсолютної бідності, вирівнювання соціально-економічного становища населення нових і старих федеральних земель — це пріоритетні завдання соціальної політики у Німеччині [6, с. 271]. Їх вирішення опирається на систему соціальної допомоги, що діє на базі Федерального закону про соціальну допомогу. Система соціальної допомоги складається з допомоги по бідності, допомоги за особливих обставин, допомоги по безробіттю, хворобі, старості та на дітей. Деякі з цих видів соціальної допомоги мають профілактичний характер.

Надання соціальної допомоги у Німеччині здійснюється за федеральним принципом. Згідно з ним за фінансування і управління соціальною допомогою відповідають місцеві органи влади [3, с. 137—144]. На загальнодержавному рівні Федеральне міністерство праці та соціальних питань здійснює розробку загальнодержавних напрямів соціальної політики та визначає пріоритетні; виконує розробку заходів та практичних рекомендацій щодо реалізації основних напрямів соціальної політики, здійснює загальний нагляд за дотриманням чинного законодавства в соціальній сфері федеральними закладами. Для вирівнювання життєвих шансів населення система соціальної допомоги в Німеччині доповнюється механізмом перерозподілу коштів між територіями [10, с. 98].

Системи соціальної допомоги країн із консервативною моделлю соціального розвитку, мають достатню гнучкість і спроможні адаптуватися до потреб суспільства в умовах змін соціально-політичного становища. Соціальна політика цих держав виходить з необхідності забезпечення рівноваги між патерналістськими заходами та адресними соціальними програмами підтримки населення. Негативом тут є поширення певної залежності індивідів від соціальної підтримки держави, яке призводить до збільшення соціальних витрат і виникнення труднощів щодо їх покриття. Потребу у вирішенні вищезазначених проблем обумовлює пошук нових джерел фінансування соціальної сфери та стимулювання розвитку системи незалежної благодійної допомоги. Сучасна соціальна політика цих держав спрямована насамперед на подолання залежності населення від соціальної допомоги та мотивації їх активного включення у суспільне життя.

Головним для соціально-демократичної моделі розвитку держави є досягнення рівності та соціальної справедливості. Ця ідея реалізується через рівний розподіл доходів, який забезпечує всім громадянам незалежний від трудового внеску рівень життя. Визначальну роль у фінансуванні соціальних витрат відіграє дер-

жава. За такою моделлю здійснюється соціальна політика у Норвегії, Фінляндії, Швеції, Ісландії, Данії та деяких інших країнах. Економіка цих країн серед країн Європейського Союзу (ЄС) є найбільш соціально орієнтованою за критерієм частки соціальних витрат у державному бюджеті, який коливається у межах 26—39%. За цим показником аутсайдерами є Данії та Швеції. Витрати на соціальні цілі у відсотках до ВВП становлять 39,0 та 32,8% відповідно. Винятком є Ісландія, де відповідний показник є значно нижчим, ніж в інших країнах Північної Європи, та дорівнює 19,1% [1, с. 23—24].

Значна увага до вирішення соціальних проблем громадян приділяється у Норвегії. Фінансування соціальної сфери та сфери охорони здоров'я в цій країні складає третю частину від загального доходу держави, хоча має місце тенденція скорочення витрат на соціальний захист населення.

Соціальне управління у Норвегії здійснюється на трьох рівнях: державному, регіональному та муніципальному. На державному рівні Міністерством здоров'я та соціальних справ формуються основні напрями національної соціальної політики. У межах державного регулювання соціального розвитку виконуються: програма регіонального розвитку Норвегії, програми виплат пенсіонерам (після 67 років), вдовам, дітям (до 18 років), непрацездатним, по хворобі, по вагітності та пологам, щотижневі виплати по безробіттю, за виробничі травми та ін.

Виконання програм регіонального розвитку вирішення соціальних проблем покладаються на обласні ради з подальшим проведенням соціальної роботи з організації і фінансування діяльності інститутів охорони здоров'я. Реалізація державних соціальних програм здійснюється соціальними службами на муніципальному рівні [13, с. 354].

Система соціального забезпечення Фінляндії спрямована, з одного боку, на профілактику виникнення соціальних проблем, з другого — на забезпечення гарантованого рівня доходу та підвищення рівня всебічного добробуту її громадян. Система управління соціальними процесами у Фінляндії має три рівні: загальнодержавний, провінційний та місцевий. Керівним загальнодержавним органом управління соціально-економічними процесами є Міністерство з соціальних справ і охорони здоров'я. Воно визначає основні напрями соціального розвитку держави, розробляє заходи щодо їх реалізації, готує соціальні реформи, спрямовує і забезпечує їх виконання, здійснює необхідну координацію соціального розвитку. Провінційне управління здійснюють структури з соціального забезпечення й охорони здоров'я. До їх функцій належить розподіл державних субсидій, координація і контроль відповідної соціальної роботи місцевих органів. На місцевому рівні управління соціальними процесами здійснюється місцевими управліннями соціального забезпечення, які розподіляють кошти і визначають соціальну регіональну політику, збирають місцеві податки, а також координують надання соціальних послуг громадянам [11].

У контексті вивчення міжнародного досвіду соціальної політики значної уваги потребують східноєвропейські країни та країни СНД.

Так, соціальна політика Польщі спрямована на по-

долання негативних соціальних наслідків економічних перетворень. Акцент робиться на проведенні активних заходів, зорієнтованих на забезпечення ефективної зайнятості [5, с. 37—38]. Не дивлячись на підвищену увагу уряду Польщі до соціальних проблем, питання соціальної безпеки в країні розглядаються дуже обмежено. В концептуальному документі з національної безпеки Республіки Польщі "Стратегія безпеки Республіки Польща" питання соціального розвитку країни підіймаються лише в межах небезпеки транскордонної неконтрольованої міграції та екологічної небезпеки [15]. Головною відзнакою цього документа є його спрямованість на забезпечення незалежності та суверенітету, територіальної цілісності держави, створення умов для стабільного суспільного та економічного розвитку, збереження національних надбань і розвиток національної гідності громадян країни.

Для соціальної політики Чехії пріоритетними напрямками є:

- адаптація особистості до умов ринкової економіки та формування суспільної поведінки з орієнтацією на власні сили і можливості;

- перенесення акцентів соціальної політики на регіональний рівень;

- застосування активних заходів соціальної політики; зменшення тиску соціальних виплат на державний бюджет тощо.

Її особливістю є поширена взаємодія державних органів соціального захисту з благодійними організаціями. При цьому діяльність державних органів обмежується здійсненням організації, координації, фінансової підтримки та контролю.

Офіційним документом, який враховує проблеми соціальної політики Чехії в контексті національної безпеки, є Стратегія безпеки Чеської Республіки [8 с.37]. Вона визначає національні інтереси, ризики та загрози національній безпеці по сферах, встановлює цілі та пріоритети державної політики з точки зору забезпечення її зовнішньої та внутрішньої безпеки. В соціальній сфері питання безпеки стосуються, перш за все, забезпечення прав та свобод громадян країни, охорони їх життя, майна, матеріальних і духовних цінностей та життєвого середовища.

В Румунії регулювання соціальних процесів у контексті національної безпеки визначає Стратегія національної безпеки Румунії. Проте цей документ спрямований більшою мірою на забезпечення демократії і стабільності в державі, сталості її економічного розвитку, а соціальні питання враховує досить обмежено. Головним чином це стосується забезпечення загальної суспільної злагоди на території держави, досягнення гідних умов та рівня життя населення, дотримання державних соціальних гарантій, реалізації прав і свобод румунських громадян, забезпечення їх безпеки, а також підтримки мовної, релігійної та культурної самобутності румун, які проживають поза межами Румунії та ін. Завдання щодо зростання соціального благополуччя громадян Румунії та забезпечення національної безпеки держави покладається на прискорення структурних реформ в економіці, здійснення ефективних заходів макроекономічної стабілізації, залучення іноземних інвестицій, підтримку малого і середнього бізнесу, ефективне уп-

равління людським капіталом, необхідним для розвитку високотехнологічної галузей промисловості, підтримку належного рівня освіти і науки [8, с. 38].

На сучасному етапі розвитку Російської Федерації (РФ) відстежується погіршення соціального становища на рівні держави, концентрація невирішених соціально-економічних проблем у деяких її регіонах, зростання нерівності регіонів за соціально-економічним розвитком, підвищення рівня соціальної напруженості, посилення міжрегіональних конфліктів тощо.

За оцінками російських вчених, рівень внутрішніх загроз існування держави постійно зростає. До найбільш небезпечних віднесено ті, що можуть призвести до соціального вибуху та політичної дестабілізації у державі. А саме: зростання диференціації населення за рівнем доходу; масове зубожіння населення; зростання злочинності та криміналізація суспільства; підвищення рівня безробіття; погіршення якісних характеристик населення (зростання хронічних захворювань; зниження тривалості життя тощо).

З метою забезпечення національної безпеки була розроблена та прийнята Стратегія національної безпеки РФ до 2020 року, яка визначила систему поглядів на забезпечення національної безпеки від зовнішніх та внутрішніх загроз по всіх сферах життєдіяльності особистості, суспільства, держави [9]. Пріоритетними національними інтересами, зазначеними у Стратегії, визнані інтереси економічної та соціальної сфер. Серед них найважливішими є: підвищення рівня добробуту кожного громадянина РФ, підтримка і забезпечення соціально-економічної стабільності у державі, забезпечення територіальної цілісності Росії тощо. Погіршення загального стану національної безпеки Росії та стану окремих її складових, що відстежується останнім часом, сконцентрувало увагу на проблемах взаємозв'язку національної безпеки держави та соціально-економічних реформ. У контексті проведених реформ головною метою сучасної соціальної політики Російської Федерації стало забезпечення кожному громадянину умов, які дозволяли б йому особистою працею підтримувати рівень свого добробуту і добробуту своєї родини; основними завданнями — недопущення подальшого падіння рівня життя населення країни, забезпечення мінімально припустимого життєвого рівня, зниження соціальної напруженості у суспільстві.

Акценти здійснення соціальної політики РФ перенесені на регіональний рівень і спрямовуються на пом'якшення негативних соціальних наслідків економічних реформ. Основним чинником перенесення наголосу при здійсненні державних програм в соціальній політиці стала значна диференціація регіонів за рівнем їх соціально-економічного розвитку та за соціально-демографічною структурою.

Реалізація мети соціальної політики та забезпечення гідного рівня життя населення Росії пов'язується з реалізацією конституційних гарантій соціальної захищеності громадян, які визначають соціальні нормативи та норми. Більшість соціальних норм та нормативів є обов'язком держави перед її громадянами у процесі реалізації соціальних гарантій. Вони зазначені у законодавчих та нормативних актах. Розроблені відповідними міністерствами та відомствами, соціальні норми та

нормативи використовуються при формуванні бюджетів різних рівнів. Органи влади суб'єктів Російської Федерації мають право коригувати їх, враховуючи регіональні особливості. Це сприяє концентрації фінансових ресурсів різних рівнів у місцях накопичення соціальних проблем та забезпечить вирішення пріоритетних.

Такий підхід до проблем забезпечення гідного рівня життя громадян РФ потребує зростання рівня обґрунтованості формування бюджетів на регіональному та державному рівнях. Це завдання вирішується за допомогою мінімальних соціальних стандартів, в основу яких покладені відповідні соціальні гарантії, законодавчо закріплені Конституцією Російської Федерації [4].

З метою підвищення рівня реалізації соціальних цілей у Республіці Беларусь прийнята Концепція національної безпеки Республіки Беларусь, однією зі складових якої є розділ "Безпека Республіки Беларусь в гуманітарній сфері" [2]. Напрями та засоби захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в цій сфері передбачають створення умов для повноцінного духовного та фізичного розвитку кожного громадянина країни, підтримку духовних та культурних цінностей народу, розвиток інтелектуального потенціалу нації шляхом реалізації державної політики, спрямованої на розвиток особистості та суспільства, підтримку сім'ї, удосконалення системи духовно-морального виховання дітей та молоді, розвиток системи освіти, науки, культури, охорони здоров'я.

Починаючи з середини 90-х років, в Україні, на її вищому рівні, почали усвідомлювати важливість розробки й прийняття стратегій з ключових питань подальшого розвитку суспільства та держави, в тому числі і з питань забезпечення соціальної безпеки. Але сьогодні, на жаль, є всі підстави констатувати, що в Україні культура підготовки та впровадження стратегічних планів з цього напрямку національної безпеки практично відсутня [7, с. 185].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, аналіз міжнародного досвіду державного регулювання соціальної безпеки в країнах з різними моделями соціального розвитку держави дає змогу встановити можливість його використання та адаптації до соціально-економічної ситуації в Україні. Досвід ефективного соціального управління у США, скандинавських країнах, країнах Центральної, Східної Європи та СНД визначає відповідність соціальних стратегій держави офіційно затвердженій моделі соціальної держави — ліберальної, консервативної та соціально-демократичної. Це зумовлює шляхи вирішення пріоритетних соціальних проблем та гармонійний розвиток суспільства.

Позитивний світовий досвід забезпечення ефективного соціального регулювання свідчить про гостру потребу в Україні розбудови соціальної держави, дійсного забезпечення соціальної орієнтації економіки, підвищення ролі держави у розв'язанні соціальних проблем та формування системи профілактичних заходів щодо виникнення соціальних небезпек. Використання в системі національної безпеки важелів подолання соціальних загроз потребує обґрунтування та визначення

механізму регулювання соціальної безпеки, що є досить перспективним у плані подальших наукових досліджень

Література:

1. Антюшина Н.М. Социальные государства Европы и пути их развития / Антюшина Н.М. // Труд за рубежом. — 2005. — № 1. — С. 22—40.
2. Белозеров В.К. Концептуальные подходы к обеспечению безопасности и обороны [Електронний ресурс] Режим доступа: http://www.isras.ru/abstract_bank/1208530214.pdf
3. Гриценко Е.В. Немецкие концепции о соотношении местного самоуправления и государства: история и современность / Гриценко Е.В. // Журнал российского права. — 2001. — № 6. — С. 137—144.
4. Конституция Российской Федерации: принята 12 грудня 1993р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>
5. Лібанова Е. Досвід соціальної політики в країнах розвиненої ринкової та перехідної економіки і можливості його використання на Україні / Е. Лібанова, В. Іванкевич, В. Бевз // Україна: аспекти праці. — 1997. — № 1. — С. 36—41.
6. Ситник Г. Державне управління національною безпекою України: монографія / Г. Ситник. — К.: Вид-во НАДУ, 2004. — 408 с.
7. Ситник Г.П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України: навч. посіб. / Г. П. Ситник: у 3ч. Ч. 3: Державна політика та основи стратегічного планування забезпечення національної безпеки. — К.: НАДУ, 2010. — 208 с.
8. Снігова О.Ю. Механізми державного та регіонального управління соціальною безпекою: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.02.03 / О.П. Снігова. — Донецьк, 2006. — 272 с.
9. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года утверждена Указом Президента Российской Федерации от 12 мая 2009 года № 537 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>
10. Ткаченко А.А. Система социальных выплат в Германии / Ткаченко А.А. // Труд за рубежом. — 1999. — №3. — С. 86—99.
11. Торлопов В. Основные модели социального государства / Торлопов В. // Человек и труд. — 1998. — №6. — С. 4—8.
12. Швець В.Я. Концептуальні підходи до вдосконалення системи міжбюджетних відносин / Швець В.Я. // Фінанси України. — 2005. — №3. — С. 23—31.
13. Julian Tupay. Germany's New Security Strategy [Електронний ресурс] / Режим доступа: <http://blog.icds.ee/article/89/germanys-new-security-strategy>
14. The French White Paper on defence and national security [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2008/livre-blanc_france_2008.pdf
15. The National Security Strategy of the United Kingdom. A Strong Britain in an Age of Uncertainty. — London, October 2010. — P. 27.
16. National Security Council. The National Security Strategy of the United States of America. — Washington, DC: US Government Printing Office, 2002.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2011 р.